

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous/ julkishallinto ja juridiikka

Leena Sovasto

RIKOSASIOIDEN KIRJALLINEN MENETTELY HEINOLASSA
POLIISIN, SYYTTÄJÄN JA TUOMIOISTUIMEN NÄKÖKULMAT

Opinnäytetyö 2009

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Julkishallinto ja juridiikka

SOVASTO, LEENA	Rikosasioiden kirjallinen menettely Heinolassa Poliisin, syyttäjän ja tuomioistuimen näkökulmat
Opinnäytetyö	32 sivua
Työn ohjaaja	Lehtori Päivi Ollila
Toukokuu 2009	
Avainsanat	kirjallinen menettely, rikosprosessi, oikeusturva

Tämän opinnäytetyön teoriaosuudessa selvitetään, miksi Suomessa on haluttu ottaa käyttöön uusi summaarinen rikosprosessi kirjallinen menettely rikosasioissa, mitkä ovat olleet lainsäätäjän motiivit lisätä lakiin laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 a luku ja mitä lakiuudistuksella on tavoiteltu. Lisäksi on selvitetty, mitkä ovat edellytykset käyttää kirjallista menettelyä rikosasiaa ratkaistessa. Teoriaosuus perustuu lakiuudistusta edeltäneisiin hallituksen esitykseen ja lakivaliokunnan mietintöön. Edellytykset asian käsittelemiseksi kirjallisessa menettelystä löytyvät puolestaan laista.

Opinnäytetyön empiirisessä osuudessa kerrotaan rikosprosessia Heinolassa hoitavien viranomaisten kokemuksista kirjallisesta menettelystä. On haluttu selvittää, miten kirjallinen menettely on vaikuttanut näiden viranomaisten työhön ja miten kirjallinen menettely käytännössä sujuu. Tutkimusmenetelmänä empiirisen osuuden kokoamiseksi on käytetty haastatteluja. Haastatteluja on tehty niin poliisille, syyttäjälle kuin käräjäoikeudessa työskenteleville toimistosihteerille ja kärjäviskaalille.

Tutkimuksessa todetaan kirjallisen menettelyn sujuvan Heinolassa asianmukaisesti ja prosessin edellyttämällä tavalla. Myös kirjallisessa menettelyssä ratkaistavien asioiden määrä saavuttaa hallituksen esityksessä tavoitellun määrän. Viranomaisten välinen yhteistyö on ongelmatonta.

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Public Administration and Law

SOVASTO, LEENA

Written procedure of the criminal matters in Heinola

Point of view of police, prosecution and district court

Bachelor's Thesis

32 pages

Supervisor

Päivi Ollila, Senior Lecturer

May 2009

Keywords

written procedure, criminal procedure, legal protection

This thesis explains the new written procedure in justified criminal matters. Written procedures in criminal matters are quite different than normal trials. This thesis wanted to find out why the introduction of the written procedure was made in Finland in October 2006.

The theoretical part makes clear the aims of the new law. There are also told the requirements when the written procedure of criminal matters can be used. In the empirical part it has been found how the written procedure of the criminal matters is carried out in Heinola.

Four different interviews have been used as a research methods in the empirical part. Interviews have been done with police, public prosecutor, office secretary of the district court and bench of the district court. Literature, law and bill have been used as a source materials of the theoretical part.

Written procedure of the criminal matters in Heinola operates in legal orders. Also the cooperation between the authorities in Heinola goes without problems.

ALKUSANAT

Tämä opinnäytetyö on omistettu isälleni, joka sairastui vakavasti opinnäytetyöprosessini aikana, ja rakkaalle pojalleni Eemilille, joka olemassaolollaan on tuottanut minulle suurinta mahdollista iloa.

Opinnäytetyössäni käyttämieni haastattelujen antamisesta kiitokset kuuluvat rikoskomisario Rauno Piispalle, kihlakunnansyyttäjä Katja Haavistolle, kärjäviskaali Tea Ståhlbergille ja toimistosihteeri Kristiina Eichhornille.

Osastosihteeri Hannele Parikkaa ja toimistosihteeri Kristiina Eichhornia haluan kiittää syventävän harjoitteluni ohjaamisesta ja perehdyttämisestä rikosprosessin maailmaan. Kärjäviskaali Tea Ståhlberg ansaitsee vielä erityiskiitoksen auttavasta ja kannustavasta asenteesta opinnäytetyöprosessin aikana.

Kouvolassa 15.5.2009

Leena Sovasto

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

ALKUSANAT

1 JOHDANTO	7
2 RIKOSPROSESSIOIKEUDEN YLEISIÄ PERIAATTEITA	7
2.1 Oikeudenkäynnin julkisuudesta	7
2.2 Oikeudenkäynnin suullisuudesta	8
3 RIKOSPROSESSIN UUDISTAMISEN LÄHTÖKOHDAT	9
3.1 Edellinen lakiuudistus	9
3.2 Olemassa olevat summaariset rikosprosessit ja niiden käytön laajentaminen	10
3.2.1 Rikesakkomenettely	10
3.2.2 Rangaistusmääräysmenettely	11
3.3 Poissaolokäsittely	11
4 MOTIIVIT JA TAVOITTEET UUELLE SUMMAARISELLE RIKOSPROSESSILLE	12
4.1 Motiivit uuden summaarisen rikosprosessin käyttöönotolle	12
4.2 Kirjallisen menettelyn tavoitteet	13
4.2.1 Syyttäjille asetetut tavoitteet	13
4.2.2 Käräjäsihteereille asetetut tavoitteet	14
4.2.3 Tuomareille asetetut tavoitteet	14
5 EDELLYTYKSET KIRJALLISELLE MENETTELYLLE	15
5.1 Lain määräämät edellytykset	15
5.2 Edellytysten perustelut	15

6 KIRJALLISTA MENETTELYÄ VASTAAN ESITETTY KRITIIKKI	16
7 RIKOSPROSESSIIN OSALLISTUVAT VIRANOMAISET HEINOLASSA	18
7.1 Päijät-Hämeen poliisilaitos	18
7.2 Päijät-Hämeen syyttäjävirsto	18
7.3 Lahden käräjäoikeuden Heinolan sivukanslia	18
8 KIRJALLISEN MENETTELYN PROSESSIN VAIHEET	19
8.1 Poliisin suorittama esitutkinta	19
8.2 Syyttäjän toimet ja syyteharkinta	20
8.3 Tuomioistuimen osuus	21
9 KOKEMUKSIA RIKOSASIOIDEN KIRJALLISESTA MENETTELYSTÄ HEINOLASSA	22
9.1 Poliisin kokemukset kirjallisesta menettelystä Heinolassa	22
9.2 Syyttäjän kokemukset	23
9.3 Tuomioistuimen kokemukset	24
9.3.1 Käytäntöjä ja tilastotietoja kirjallisesta menettelystä Heinolassa	24
9.3.2 Käräjäsiihteerin kokemukset	25
9.3.3 Tuomarin kokemukset	26
10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	27
LÄHTEET	30

1 JOHDANTO

Rikosasioiden kirjallinen menettely valikoitui opinnäytetyöni aiheeksi suorittaessani syventävää harjoittelua Heinolan käräjäoikeudessa (nykyisin Lahden käräjäoikeuden Heinolan sivukanslia) kevään ja kesän 2008 aikana. Aihe on mielestäni kiinnostava, koska rikosasioiden kirjallinen menettely on menettelytapana poikkeuksellinen totuttuun suulliseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin verrattuna. Ilmiönä rikosasioiden kirjallinen menettely on myös suhteellisen tuore: tiettyjä rikosasioita on ollut mahdollista käsitellä kirjallisessa menettelyssä 1.10.2006 alkaen, jolloin laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 a luku astui voimaan.

Opinnäytetyön tavoitteiksi asetettiin kirjallisen menettelyn prosessin kuvaaminen sekä prosessia hoitavien viranomaisten mielipiteiden julkituominen. Kirjallinen menettely ei prosessina ole yksinkertainen. Teoriaosuus perustuu yleiseen rikosprosessikirjallisuuteen ja kirjallisen menettelyn lakiuudistusta edeltävään hallituksen esitykseen. Opinnäytetyön empiirinen osuus rakentuu neljästä haastattelusta. Haastattelut tehtiin poliisille, syyttäjälle, kärjävaskaalille ja käräjäoikeuden toimistosihteerille.

2 RIKOSPROSESSIOIKEUDEN YLEISIÄ PERIAATTEITA

2.1 Oikeudenkäynnin julkisuudesta

Julkisuusperiaatetta asian käsittelyssä voidaan toteuttaa yleisöjulkisuutena, asianosaisjulkisuutena tai mediajulkisuutena. Yleisöjulkisuus on julkisuuden yleisin toteuttamistapa. Yleisöjulkisuus mahdollistaa asian käsittelyn esteettömän seuraamisen. Julkisuutta voidaan myös rajoittaa, esimerkiksi siten, että vain asianosainen on oikeutettu olemaan läsnä asiaa käsiteltäessä. Tällöin on kysymys asianosaisjulkisesta käsittelystä. Asian käsittelyn seuraaminen ja käsittelyvaiheiden raportoiminen tiedotusvälineissä on mediajulkisuutta. (Mäenpää 2008, 258.)

Perustuslain 21 § määrää kansalaisen oikeusturvasta. Jokaisella on oikeus oikeusturvaan. Oikeusturvaan kuuluu vahvasti oikeudenmukainen oikeudenkäynti, jonka takeina pidetään esimerkiksi käsittelyn julkisuutta ja oikeutta tulla kuulluksi. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla. (PL 2:21.)

Mäenpää (2008, 3) on maininnut kirjassaan kuusi julkisuuden funktiota. Julkisuuden tehtäviksi voidaan tiivistetysti katsoa 1. *oikeusvarmuuden ja oikeusturvan takaaminen*, 2. *osallistumisen, vaikuttamisen ja valvonnan mahdollistaminen*, 3. *avoimen ja hyvän hallinnon edistäminen*, 4. *sananvapauden tukeminen*, 5. *viranomaistoiminnan legitimitetin vahvistaminen* ja 6. *julkisten tietovarantojen hyödyntämisen mahdollistaminen*.

Julkisuudella on perinteisesti haluttu lisätä oikeusvarmuutta, jonka katsotaan takaavan yksilön oikeusturvaa (Mäenpää 2008, 3). Julkinen oikeudenkäynti kohdistuu perusoikeudeksi oikeudenkäynnissä asianosaisena olevalle. Asianosaisella tarkoitetaan sitä, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta oikeudenkäynnissä käsitellään. (Mäenpää 2008, 268.)

2.2 Oikeudenkäynnin suullisuudesta

Oikeudenkäynnin suullisuusperiaate on yksi merkityksellisimmistä menettelyperiaatteista (Jokela 2005, 131). Oikeudenkäynnin suullisuuden tärkeys korostuu erityisesti rikosoikeudenkäynnissä. Syitä tähän ovat rikosasioihin liittyvät julkinen intressi sekä toisinaan ongelmia aiheuttavat näyttökysymykset. Muita keskeisiä menettelyperiaatteita rikosoikeudenkäynnissä ovat välittömyys- ja keskitysperiaatteet. (Virolainen & Pölönen 2003, 362.)

Sekä Jokela (2005, 133) että Virolainen & Pölönen (2003, 364) ovat teoksissaan yhtä mieltä siitä, että suullinen käsittely lisää oikeudenkäynnin varmuutta ja joutuisuutta. Suullinen menettely lisää myös oikeudenkäynnin julkisuutta (Jokela 2005, 133). Virolainen & Pölönen (2003, 364) ovat sitä mieltä, että vain suullisiin lausumiin perustuva käsittely toteuttaa asianmukaisesti julkisuutta. Suullisessa oikeudenkäynnissä on myös helppo havaita, ovatko osallistujat ymmärtäneet asian. Mahdolliset väärinymmärryk-

set ovat korjattavissa prosessin aikana. Tämä on omiaan lisäämään luotettavuuden tunnetta, varsinkin asianosaisen kohdalta, joka saa varmuuden, että on tullut oikein ymmärretyksi. (Lappalainen ym. 2007, 160.)

Vaikka oikeudenkäynnin suullisuutta ei nimenomaisesti mainita osana oikeudenmu-
kaista oikeudenkäyntiä, asianosaisella katsotaan olevan oikeus tai ainakin mahdolli-
suus, esittää asiansa suullisesti suoraan tuomioistuimelle sekä olla läsnä kyseisessä
prosessissa. Rikosasian kirjallisen menettelyn kannalta merkittävää on se, että ihmis-
oikeustuomioistuimen mukaan asianosainen voi luopua oikeudesta suulliseen käsitte-
lyyn silloin, kun kansallinen tuomioistuin ratkaisee asian tavallisesti asiakirjojen pe-
rusteella. (Virolainen & Pölönen 2003, 365.)

Oikeudenkäynnin suullista käsittelyä ei pidä kuitenkaan pitää itseistarkoituksena.
Suullinen käsittely vaatii tuomioistuimelta enemmän järjestelyjä ja näin myös resurs-
seja. Selvissä ja yksinkertaisissa asioissa voidaan yleensä tyytyä kirjalliseen kanslia-
käsittelyyn. (Lappalainen ym. 2007, 160.)

3 RIKOSPROSESSIN UUDISTAMISEN LÄHTÖKOHDAT

3.1 Edellinen lakiuudistus

Rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyä on uudistettu edellisen kerran 1.10.1997
voimaan tulleella lailla laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa. Tuolloin uudistuksen
merkittävimmäksi periaatteeksi otettiin rikosasian käsittely suullisessa, välittömässä ja
keskitetyssä pääkäsittelyssä. (HE 271/2004, 5.) Rikosasioiden oikeudenkäyntimenette-
lyn uudistamisen käytännön vaikutuksia on vaikea arvioida etukäteen, joten jo tuolloin
pidettiin uudistuksen käynnistymisen ja toteutumisen seuraamista hyvin tärkeänä.
Eduskunnan lakivaliokunta kirjasi jo tuolloin mietintöönsä mahdollisuuden ryhtyä
työhön säännösten korjaamiseksi, mikäli se uudistuksen seuraamisen jälkeen tuntuisi
tarpeelliselta. (HE 271/2004, 4.)

Edellistä lakiuudistusta on seurattu kahdellakin eri Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen
julkaisemalla seurantatutkimuksella. Nämä kaksi seurantatutkimusta on julkaistu vuo-

sina 2000 ja 2003. Kummassakaan tutkimuksessa ei ole havaittu mitään räikeitä epäkohtia käräjäoikeuksissa noudatettavissa rikosprosesseissa. Ainoastaan havaintoja menettelysäännösten käytännön toteuttamisen ongelmista on tehty (HE 271/2004, 4.)

Vaikka vuonna 1997 toteutettu oikeudenkäyntimenettelyn uudistus olikin kaikin puolin onnistunut, yleisessä oikeuspoliittisessa keskustelussa huomio on kiinnittynyt peruutettujen rikosistuntojen määrään ja peruutussyihin sekä syytetyn poissa ollessa tehtyihin ratkaisuihin. Lisäksi arvostelua on herättänyt ongelmat suurten ja vaativien juttujen käsittelyssä ja kestossa. (HE 271/2004, 4.)

3.2 Olemassa olevat summaariset rikosprosessit ja niiden käytön laajentaminen

Ennen uuden summaarisen rikosprosessin käyttöönottoa Suomessa on ollut käytössä kaksi menettelytapaa ratkaista rikosasioita ilman täysimittaista tuomioistuinkäsittelyä. Nämä tavat ovat rikesakkomenettely ja rangaistusmääräysmenettely. (HE 271/2004, 5.) Näitä menettelytapoja määrittelevät lait laki rikesakkomenettelystä (L 66/1983) ja laki rangaistusmääräysmenettelystä (L 692/1993). Huomionarvoisaa näille menettelytavoille on se, että ne tapahtuvat kokonaan tuomioistuinten ulkopuolella, joko poliisin tai syyttäjän toimiessa asian ratkaisijana. (HE 271/2004, 5.)

Rikosprosessin uudistamista ja kehittämistä mietittäessä vaihtoehtoina on myös ollut edellä mainittujen menettelyjen laajentaminen. Käytännössä tämä olisi tarkoittanut sitä, että menettelyjen soveltamisalaa olisi laajennettu uusiin rikoksiin. Kenties suurin yksittäinen ongelma sekä rikesakkomenettelyn että rangaistusmääräysmenettelyn laajentamisessa olisi ollut se, että molemmat menettelyt tapahtuvat tuomioistuimen tuomiovallan ulkopuolella. (HE 271/2004, 5.)

3.2.1 Rikesakkomenettely

Rikesakkomenettelyä käytetään, sen luonteesta johtuen, vain hyvin pienissä rikkeissä. Rikesakkomenettelyssä rangaistuksen määrää käytännössä poliisi. Takeet menettelyn oikeusturvalle ovat pienet. Rikesakko voidaan määrätä, vaikka epäilty kiistää teon, josta häntä ollaan rankaisemassa. Rikesakkomääräyksen saanut voi halutessaan saattaa asian tuomioistuimen käsiteltäväksi, mutta muutoksenhakumahdollisuutta käräjäoi-

keuden ratkaisuun hänellä ei varsinaisin muutoksenhakukeinoin ole. (HE 271/2004, 13.)

3.2.2 Rangaistusmääräysmenettely

Rangaistusmääräysmenettelyn käyttöön ei vastaajalta pyydetä suostumusta. Rangaistusmääräysmenettelyssä myös voidaan tuomita vastaaja, joka kiistää syyllisyytensä tekoon. Jos vastaaja haluaa asiansa oikeuden käsiteltäväksi, on hänen se kiistämällä itse saatettava sinne. Myös rangaistusmääräysmenettelyn oikeusturvatakeita on arvosteltu. Suomessa rangaistusvaatimuksen antaa poliisi, ja syyttäjä puolestaan antaa rangaistusmääräyksen. Joskus harvoin voi syyttäjä antaa myös rangaistusvaatimuksen, ja silloin on mahdollista, että sama syyttäjä antaa myös rangaistusmääräyksen. Tämä on omiaan menettelyn oikeusturvatakeiden arvostelulle. (HE 271/2004, 14.)

3.3 Poissaolokäsittely

Tuomioistuimissa on myös edellä mainittujen summaaristen prosessien lisäksi käytössä niin sanottu poissaolokäsittely. Vastaajan asia voidaan poissaolokäsittelyssä käsitellä ja ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Edellytykset poissaolokäsittelyn suorittamiselle ovat ne, että vastaajan läsnäolo asian käsittelemiseksi ei ole välttämätön ja hänelle on niin oikeudenkäyntikutsussa asiasta mainittu. Poissaolokäsittelyssä voidaan tuomita rangaistukseksi sakkoja tai enintään kolme kuukautta vankeutta ja enintään 10 000 euron menettämisseuraamus. (ROL 8:11.)

Hallituksen esityksessä (HE 271/2004, 15) pohdittiin myös mahdollisuutta laajentaa poissaolokäsittelyä. Poissaolokäsittelyn yhtenä ongelmana on muun muassa se, että poissaolokäsittelyyn ei saada vastaajan nimenomaista suostumusta, vaan menettely perustuu vastaajan passiivisuuteen. Tällöin tuomioistuin ei ehkä ole täysin vakuuttunut vastaajan olosuhteista, ja silloin se on menettelyllisesti huolestuttavaa. Ongelmana on pidetty myös sitä, että tätä harkinnanvaraista säännöstä käytetään hyvin vaihtelevasti Suomen eri käräjäoikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2000 julkaiseman tutkimuksen mukaan vähimmillään poissaolokäsittelyssä ratkaistiin 8 % asioista ja enimmillään 40 % asioista.

Ainoana ongelmattomana kohtana poissaolokäsittelyn laajentamista uusiin rikoksiin puolsi näkökulma siitä, että tuomiovalta asioiden ratkaisuun säilyisi tuomioistuimella. Kuitenkin edellä mainitut ongelmat olivat niin suuria, ettei menettelyn laajentamista katsottu mahdolliseksi. (HE 271/2004, 15.)

4 MOTIIVIT JA TAVOITTEET UUDELLA SUMMAARISELLE RIKOSPROSESSILLE

4.1 Motiivit uuden summaarisen rikosprosessin käyttöönotolle

Pääkäsittelyjen peruuntumisten suuri määrä, pääkäsittelyjen vaatimat suuret voimavarat, hankaluudet isojen juttujen käsittelyssä sekä Suomen tunnetusti pitkät käsittelyajat ovat asioita, joiden vuoksi lainsäätäjät halusivat uudistaa ja yksinkertaistaa rikosprosessia (HE 271/2004, 16).

Summaarisella, eli suppeatutkintaisella, prosessilla on haluttu mahdollistaa myös lainkäytössä yhteiskunnan voimavarojen tarkoituksenmukaisin käyttö. Uuden summaarisen prosessin käyttöönoton tavoitteena oli luoda yksinkertainen menettely rikosasioihin. Yksinkertaisella menettelyllä tarkoitetaan käytännössä sitä, että vähäiset ja näytöltään selvät rikosasiat ratkaistaan ilman täysimittaista, suullista oikeudenkäyntiä. Menettely ei kuitenkaan saa vaarantaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita. (HE 271/2004.)

Hallituksen esityksessä (271/2004, 29) todetaan myös, että uuden kirjallisen menettelyn käyttöönotto ei aiheuta valtiontaloudellisia kustannuksia, vaan sillä saavutetaan kustannussäästöjä. Mitä enemmän asioita kirjallisessa menettelyssä ratkaistaan, sitä enemmän säästöjä syntyy. Lakiuudistuksen käyttöönottoon liittyy kuitenkin aina joi-takin kustannuksia, vaikkakin pieniä. Tässä tapauksessa kustannuksia on aiheuttanut jo esimerkiksi se, että uuden menettelytavan kanssa työskenteleville on järjestetty aiheesta koulutusta. (Haastattelu 30.4.2009.)

4.2 Kirjallisen menettelyn tavoitteet

Kirjallisen menettelyn käyttöönoton suurimpana tavoitteena on taloudellisuus. Hallituksen esityksen (HE 271/2004) mukaan tavoitteena on ratkaista muut kuin törkeimmät rikosasiat *prosessitaloudellisesti edullisella tavalla ilman pääkäsittelyä käräjäoikeuden kansliassa*. Kirjallisen menettelyn käyttöönoton avulla on myös haluttu siirtää voimavaroja isojen juttujen käsittelyyn. On katsottu, että pääkäsittelyt ja niiden järjestäminen syövät paljon voimavaroja, jotka kirjallisella menettelyllä voitaisiin säästää ja kohdentaa paremmin.

Kirjallisella menettelyllä tavoiteltava taloudellisuus koskee pääosin syyttäjiä, käräjäsihteereitä ja tuomareita. Hallituksen esityksessä (HE 271/2004) ei millään tavalla puututa poliisin osuuteen kirjallisessa menettelyssä. Tämä johtunee siitä, että poliisi kuuluu sisäasiainministeriön hallinnonalaan, eikä oikeusministeriön. Tulee kuitenkin huomioida, että uusi kirjallinen menettely vaikuttaa myös poliisin toimintaan, sillä poliisi suorittaa esitutkinnan, jonka perusteella asiat lähtevät syyttäjän syyteharkintaan.

Taloudellisuuden arviointi hallituksen esityksessä perustuu oikeusministeriön työryhmämietintöön (2003:11), jonka mukaan uudessa kirjallisessa menettelyssä olisi mahdollista käsitellä 30 - 40 % nykyisin käräjäoikeuksissa käsiteltävistä rikosasioista.

30 - 40 % käsiteltävistä rikosasioista tarkoittaa kappalemääräisesti noin 20 000 - 26 000 asiaa. Tarkkaa lukumäärää on mahdotonta arvioida. (HE 271/2004, 30.)

4.2.1 Syyttäjille asetetut tavoitteet

Syyttäjälle rikosasioiden kirjallinen menettely on todellinen helpotus. Konkreettisesti tämä näkyy siinä, että syyttäjän ei tarvitse ajaa juttuja oikeussalissa (HE 271/2004, 29). Luonnollisestikaan työmäärä syyteharkinnan ja haastehakemusten laatimisessa ei vähentyisi. Myös lakivaliokunta mietinnössään (1/2006) on sitä mieltä, että uudistuksella pystytään entistä paremmin kohdentamaan syyttäjien voimavaroja vaativampiin ja näytöltään epäselviin rikosasioihin.

Hallituksen esityksessä (271/2004, 30) arvioidaan, että kirjallinen menettely säästäisi vuosittain noin 9 - 15 syyttäjän henkilötyövuotta. Säästö voisi syntyä jo sillä, kun syyttäjän ei tarvitsisi olla ajamassa asiaa oikeussalissa. Lisää säästöä laskelmaan saadaan, jos vielä huomioidaan haastehakemuksen kirjoittamisen jälkeen tapahtuva istuntoon valmistautuminen.

4.2.2 Kärjäsihteereille asetetut tavoitteet

Kärjäsihteereiden työnsäästöksi arvioidaan 5 - 8 henkilötyövuotta kirjallisen menettelyn käyttöönoton myötä. Tämä säästö arvioidaan saatavaksi sillä, että istuntopöytäkirjojen pitämiseltä säästytään, ja osittain myös sillä, että istuntoihin ei enää tarvitse osallistua. Myös istuntojen järjestämisestä ja lautamiesten kutumisesta aiheutuva vaiva jää pois. Istuntoihin osallistumattomuutta ei voida kokonaan laskea kärjäsihteereiden työnsäästöksi, koska kärjäsihteerit voivat istunnon aikana tehdä jutun ratkaisemiseen kuuluvia jälkitöitä, jotka on joka tapauksessa tehtävä. Tämä on asia, jonka vuoksi kärjäsihteereille ei voida laskea yhtä suurta työnsäästöä kuin syyttäjille. (HE 271/2004, 30.)

4.2.3 Tuomareille asetetut tavoitteet

Kirjallisessa menettelyssä asian ratkaisijoina toimivien tuomareiden, kärjäviskaalien ja notaareiden mahdollista työnsäästöä on vaikea arvioida. Karkean arvion mukaan työnsäästö voisi olla 5 - 8 henkilötyövuotta. Työnsäästöä perustellaan sillä, että istuntoihin ei enää tarvitsisi käyttää aikaa ja pääkäsittelyn etukäteisperehtyminen jäisi pois. Työnsäästössä on huomioitu myös notaarit, joilla luonnollisesti sekä etukäteisperehtymiseen että istuntojen läpiviemiseen menee huomattavasti enemmän aikaa kuin ammattituomareilla. (HE 271/2004, 30.)

5 EDELLYTYKSET KIRJALLISELLE MENETTELYLLE

5.1 Lain määräämät edellytykset

Edellytykset käsitellä rikosasia ilman pääkäsittelyä, eli kirjallisessa menettelyssä, löytyvät lain laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 a luvusta. Kyseisen säännöksen ensimmäisessä pykälässä määrätään ne edellytykset, joiden täytyessä asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä. Edellytykset ovat seuraavat:

- 1) mistään virallisen syyttäjän syytteessä mainitusta yksittäisestä rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta;
- 2) vastaajan on tunnustettava virallisen syyttäjän syytteessä kuvattu teko, sekä käräjäoikeudelle annettavalla nimenomaisella ilmoituksella luovuttava oikeudesta suulliseen käsittelyyn ja suostuttava asian ratkaisuun kirjallisessa menettelyssä;
- 3) vastaaja on ollut täysi-ikäinen tehdessään teon;
- 4) asianomistajan on ilmoitettava esitutkinnassa tai myöhemmin kirjallisesti, että ei vaadi pääkäsittelyn toimittamista;
- 5) pääkäsittelyn toimittaminen on asian selvitettyyn tilaan nähden kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta.

Kirjallisessa menettelyssä ei saa tuomita rangaistukseksi enempää kuin yhdeksän kuukautta vankeutta. (ROL 5 a:1.2.)

Kun asiaa ryhdytään ratkaisemaan kirjallisessa menettelyssä, on kaikkien edellä mainittujen edellytysten täytyttävä samanaikaisesti. Jos yksikin edellytys puuttuu, on asia siirrettävä suulliseen pääkäsittelyyn. (Lappalainen ym. 2007, 221.)

5.2 Edellytysten perustelut

Kohdan 1 edellytys tarkoittaa nimenomaisesti sitä, että mistään kirjallisessa menettelyssä käsiteltävästä yksittäisestä rikoksesta ei ole säädetty yli kahden vuoden vankeusrangaistusta. Kirjallisessa menettelyssä voidaan siis kuitenkin käsitellä rikosasioita, joissa syyte koskee useampaa kuin yhtä tekoa, ja tekojen yhteinen rangaistus voi olla enemmän kuin kaksi vuotta vankeutta. (HE 271/2004, 38.)

Kohdan 2 *tunnustamisella* puolestaan tarkoitetaan sitä, että vastaaja vahvistaa menettelleensä syytteessä kuvatulla tavalla. Kirjallista menettelyä ei estä vastaajan eriävä mielipide syyttäjän esittämästä rangaistusvaatimuksesta. Mikäli vastaaja on eri mieltä teon rangaistavuudesta ylipäättään, ei asiaa voida käsitellä kirjallisessa menettelyssä lainkaan. (HE 271/2004, 38.)

Edellytysten 3 kohta säättää vastaajan ikää kirjallisessa menettelyssä käsiteltävässä asiassa. Kirjallisessa menettelyssä ei voida käsitellä asiaa, jonka vastaaja on syytteessä kuvatun teon tekohetkellä ollut alaikäinen eli alle 18-vuotias. Nuori vastaaja halutaan saattaa henkilökohtaisesti paikalle suulliseen pääkäsittelyyn, koska katsotaan, että läsnäololla pääkäsittelyssä voi olla kasvatuksellisia vaikutuksia, jotka saattavat ehkäistä rikoksien uusimista. (HE 271/2004, 40.)

Asianomistajalla on mahdollisuus antaa suostumus kirjalliseen menettelyyn jo esitutkintavaiheessa. Asianomistajan ei tarvitse hyväksyä syyttäjän ehdottamaa rangaistusvaatimusta. Kuitenkaan asianomistajan ehdottama rangaistusvaatimus teosta ei voi ylittää kahden vuoden rangaistusmaksimia. (HE 271/2004, 41.)

Edellytysten kohdassa 5 todetaan, että *pääkäsittelyn toimittaminen asian selvitettyyn tilaan nähden on kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta* (ROL 5 a:1). Tämä perustelujen kohta on lisätty lakiin eduskunnan lakivaliokunnan ehdotuksesta (HE 271/2004). Kirjallinen menettely ei tule kysymykseen silloin, jos vastaajan antamasta tunnustuksesta huolimatta on syytä epäillä hänen todellista syyllisyyttä, tai jos esitutkimateriaalia epäillään puutteelliseksi, tai jos pääkäsittelyn toimittamista voidaan pitää perusteltuna seuraamusten harkintaan liittyvien asioiden selvittämiseksi eikä selvitystä voida saada riittävän luotettavasti esimerkiksi järjestämällä asianosaiselle tilaisuus lausuman antamiseen. (LaVM 1/2006.)

Kirjallisessa menettelyssä ei siis missään tapauksessa voida tuomita enempää kuin yhdeksän kuukautta vankeutta (ROL 5 a 1:2). Kirjallisessa menettelyssä ei saa vastaajalle langettaa ankarampaa kuin kuuden kuukauden vankeusrangaistusta, ellei hänelle ole varattu tilaisuutta suullisen lausuman antamiseen.

6 KIRJALLISTA MENETTELYÄ VASTAAN ESITETTY KRITIIKKI

Rikosasioiden käsittely kirjallisessa menettelyssä on suomalaiselle prosessiperinteelle vierasta. Kirjallista menettelyä arvostellaan muun muassa siksi, että siinä ei toteudu oikeudenkäynnin käsittelyjulkisuus. Käsittelyn julkisuutta on pidetty tärkeänä erityisesti rikosasioita käsiteltäessä. (Lappalainen ym. 2007, 166.) Perustuslakivaliokunnan lakivaliokunnalle antamassa lausunnossa otetaan myös kantaa oikeudenkäynnin julkisuuteen. Perustuslakivaliokunnan mielestä ongelmia Suomen perustuslain ja ihmisoikeussopimusten asettamien edellytysten kanssa ei synny, mikäli kirjallinen menettely pysyy poikkeuksena julkisuuden normit täyttävän rikosoikeudenkäynnin ohessa. (PeVL 31/2005.) Perustuslakivaliokunta kokee tässä ongelmaksi sen, että tarkkoja lukumääriä kirjalliseen menettelyyn menevien asioiden määrästä ei voida sanoa, mutta ennustaa, että määrä voi kasvaa suureksi (PeVL 31/2005). Vuonna 2008 Suomessa käsitellyistä lähes 67 000 rikosasiasta kirjallisessa menettelyssä ratkaistiin noin 20 000 (Tilastokeskus 2009).

Kirjallisen menettelyn katsotaan heikentävän rikosprosessijärjestelmän yleispreventiivistä tehoa. Myös sitä, että tuomari ja syytetty eivät kohtaa oikeudenkäynnissä toisiaan, voidaan pitää ongelmallisena varsinkin, kun kirjallisessa menettelyssä on mahdollista tuomita vankeutta. (Lappalainen ym. 2007, 166.)

Rikosprosessioikeudessa ovat vastakkain aseteltuina prosessin tarkoituksenmukaisuus ja oikeusturva. Kirjallinen menettely korostaa prosessin tarkoituksenmukaisuutta oikeusturvan kustannuksella. Kirjoittaja pelkää liiallisen tarkoituksenmukaisuuden aiheuttavan etääntymistä suullisesta, välittömästä ja keskitetystä oikeudenkäyntimenettelystä. Näistä menettelyperiaatteista etääntyminen saattaa hyvinkin vaarantaa koko oikeudenkäyntiuudistuksen lähtökohdat. (Kuuliala 2006, 743.)

ROL 5 a lukua, jossa kirjallisesta menettelystä säädetään, on myös luonnehdittu valtiotalouden säästölaiksi (Lappalainen ym. 2007, 166). Myös Kuuliala artikkelissaan (2006, 743) on kiinnittänyt huomiota lain valmistelutöissä laajasti huomioituihin kustannussäästöihin. Hän lähteekin siitä, että uudistuksen tarkoituksena ei niinkään ole puutteet rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyssä, vaan säästöjen tavoittelu. Toisaalta mahdolliset säästöt kohdennettaisiin suullista, välitöntä ja keskitettyä oikeudenkäyntiä vaativiin rikosasioihin, mikä tietenkin on hyvä asia.

Lainsäätäjää arvostellaan myös siitä, että poissaolokäsittelyä koskevat säännökset ROL 8:11 ja 8:12 ovat jääneet voimaan sellaisenaan myös kirjallisen menettelyn käyttöönoton jälkeen (Lappalainen ym. 2007, 166). Kuuliala puolestaan suoraan ihmettelee, miksi poissaolokäsittelyä koskevia säännöksiä ei ole kumottu, vaikka niitä kohtaan on Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitea esittänyt epäilynsä. Kuuliala myös pitää rikosasioiden kirjallista menettelyä lisäyksenä poissaolokäsittelyjen valikoimaan. (Kuuliala 2006, 743.)

7 RIKOSPROSESSIIN OSALLISTUVAT VIRANOMAISET HEINOLASSA

7.1 Päijät-Hämeen poliisilaitos

Heinolassa toimii 1.1.2009 toimintansa aloittanut Päijät-Hämeen poliisilaitos. Päijät-Hämeen poliisilaitoksen pääpoliisiasema sijaitsee Lahdessa. Ennen 1.1.2009 Heinolassa toimi itsenäinen Heinolan kihlakunnan poliisilaitos. Uudistuksesta huolimatta Heinolalla on yhä oma poliisiasemansa. (Päijät-Hämeen poliisilaitos.)

7.2 Päijät-Hämeen syyttäjänvirasto

1.4.2007 alkaen Suomessa toimii 15 syyttäjänvirastoa. Nämä syyttäjänvirastot muodostuivat 64 paikallisesta syyttäjyksiköstä. Päijät-Hämeen syyttäjänvirasto toimialueena on Lahti, Heinola ja Orimattila. Syyttäjänviraston päätoimipaikkana on Lahti. Tänä päivänä syyttäjällä ei ole palvelutoimistoa Heinolassa, vaikka oikeuslaitoksen internet-sivut niin väittävätkin. Heinolassa istuttaviin rikosoikeudenkäynteihin syyttäjä saapuu siis Lahdesta. (Päijät-Hämeen syyttäjänvirasto.)

7.3 Lahden käräjäoikeuden Heinolan sivukanslia

1.10.2008 Heinolan käräjäoikeus itsenäisenä käräjäoikeutena lakkasi olemasta. Tuolloin Heinolan käräjäoikeus yhdistyi Lahden käräjäoikeuteen. Tämä aiheutti muutosta tuomiopiiriin. Heinolan käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluivat Heinola, Hartola,

Sysmä, Pertunmaa ja Mäntyharju. Yhdistymisen jälkeen Pertunmaa ja Mäntyharju siirtyivät Mikkelin käräjäoikeuden tuomiopiiriin. Käräjäoikeuden toiminta Heinolassa kuitenkin jatkuu Lahden käräjäoikeuden sivukansliana.

Lainkäyttövaltaa rikosasioissa Lahden käräjäoikeuden Heinolan sivukansliassa käyttävät kolme käräjätuomaria, kärjävaskaali ja notaari. Heidän työpareinaan työskentelevät kärjäsihteerit.

8 KIRJALLISEN MENETTELYN PROSESSIN VAIHEET

8.1 Poliisin suorittama esitutkinta

Poliisin toimintaa rikosta selvittäessä määrää esitutkintalaki. Esitutkinta tulee suorittaa rikoksen johdosta esitutkintalain mukaisesti, jollei muussa laissa ole toisin säädetty (ETL 1 §). Esitutkintaa suorittavana viranomaisena toimii poliisi, jollei toisin ole säädetty (ETL 13 §).

Esitutkinnan pääasiallisena tarkoituksena on selvittää, onko riittävää aihetta syytteen nostamiseen epäilystä rikoksesta. Esitutkinta palvelee siis ensisijaisesti syyteharkintaa. Samalla esitutkinta on kuitenkin osa mahdollisen oikeudenkäynnin valmistelua. (Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta 2007, 1.) Jotta esitutkinnalle asetettu tarkoitus syyteharkinnan palvelemiseksi täytyisi, tulee esitutkinnassa selvittää rikos, rikoksen teko-olosuhteet, rikoksella aiheutettu vahinko ja sillä saatu hyöty, asianosaiset ja syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat. Esitutkinnassa selvitetään myös mahdollinen asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän on pyytänyt syyttäjää ajamaan vaatimustaan. Myös mahdollisuudet rikoksella hankitun omaisuuden palauttamiseksi tulee selvittää esitutkinnassa. Rikosasioiden kirjallisen menettelyn kannalta, itse rikoksen selvittämisen ohella, esitutkinnan merkittävänä tehtävänä on selvittää, suostuuko asianomistaja asian käsittelyyn kirjallisessa menettelyssä ja aikooko myös rikoksesta epäilty suostua kirjalliseen menettelyyn. (ETL 5 §.)

Kun esitutkinta on päättynyt, esitutkinnan aikana kertyneestä materiaalista on laadittava pöytäkirja, mikäli se on asian jatkokäsittelyn kannalta tarpeellinen. Tätä kutsutaan esitutkintapöytäkirjaksi. Esitutkintapöytäkirjaan on otettava kuulustelupöytäkirjat ja selostukset tutkintatoimenpiteistä. Tutkinnassa kertyneet mahdolliset asiakirjat ja talenteet liitetään myös, jos niillä oletetaan olevan merkitystä. (ETL 40 §.) Mikäli edellytykset kirjalliselle menettelylle täyttyvät, esitutkintapöytäkirjasta tulee löytyä jo esitutkinnan aikana kirjatut mahdollisen asianomistajan ja epäillyn suostumukset kirjalliseen menettelyyn. (Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta 2007, 2.) Kun esitutkinta on valmistunut, asia toimitetaan syyttäjälle syyteharkintaa varten (ETL 43 §).

8.2 Syyttäjän toimet ja syyteharkinta

Laki yleisistä syyttäjistä määrää syyttäjän aseman ja tehtävät. Lain mukaan syyttäjän tehtävänä on huolehtia, asianosaisen oikeusturvan ja yleisen edun vaatimalla tavalla, rikosoikeudellisen vastuun toteutumisesta rikosasian käsittelyssä, syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä. (Laki yleisistä syyttäjistä 1:1.)

Syyttäjä suorittaa poliisilta saamansa esitutkintamateriaalin avulla syyteharkinnan. Syyttäjän tehtävänä on saattaa rikoksen tehnyt henkilö vastuuseen teostaan. Yhtä tärkeänä syyttäjän tehtävänä on huolehtia, ettei kukaan tule syytetyksi tai tuomituksi ilman laillisia perusteita. (Yleiset syyttäjät, 2007.) Edellä mainittujen seikkojen vuoksi syyttäjä tekee arvion jokaisen rikoksesta epäillyn henkilön ja teon osalta, onko rikos tehty ja onko näyttöä eli todisteita riittävästi syyttämistä varten. Syyttäjän on nostettava syyte, kun on todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. (Syyttäjät, 2008.)

Syyttäjä harkitsee syytettä laatiessaan, onko pääkäsittelyä tarpeellista toimittaa vai täytyvätkö edellytykset asian ratkaisemiseksi kirjallisessa menettelyssä. Kun syyttäjän suorittama syyteharkinta on valmis, syyttäjä lähettää haastehakemuksen käräjäoikeuteen. Syyttäjä ilmoittaa haastehakemuksessa kantansa asian käsittelemisestä kirjallisessa menettelyssä. (Kirjallinen menettely rikosasiassa, 2009.)

Jos käräjäoikeus päätyy käsittelemään rikosasiaa kirjallisessa menettelyssä, syyttäjän näkyvin työvaihe eli asian ajaminen suullisessa pääkäsittelyssä jää kokonaan pois.

Kun käräjäoikeus on antanut asiassa ratkaisunsa, se lähetetään syyttäjälle. Syyttäjän tulee tutustua asian ratkaisuun mahdollista muutoksenhakua varten.

8.3 Tuomioistuimen osuus

Tuomioistuimen eli käräjäoikeuden osuus alkaa, kun syytteen sisältävä haastehakemus saapuu käräjäoikeuden kansliaan (Rikosjutun käsittely käräjäoikeudessa, 2006). Kirjalliseen menettelyyn liittyvissä asioissa on myös mahdollista, että syyttäjä toimittaa haasteen suoraan vastaajalle. Tällöin rikosasia tulee käräjäoikeudessa vireille, kun haaste on annettu tiedoksi. (ROL 5:1.1-2.) Haastehakemuksen saavuttua käräjäoikeudessa päätetään, kenen tuomarin käsiteltäväksi asia menee. Useimmissa käräjäoikeuksissa tuomari ja sihteeri työskentelevät työparina, ainakin Heinolassa toimitaan näin. (Haastattelu 30.4.2009.)

Tuomioistuimella on mahdollisuus valita kolmen eri menettelyvaihtoehdon väliltä, miten rikosasia käsitellään menettelyllisesti. Menettelyvaihtoehtoja ovat normaali pääkäsittely, poissaolokäsittely ja kirjallinen menettely. Käräjäoikeudessa on ennen haasteen antamista tutkittava huolellisesti, täytyvätkö kaikki kirjallisen menettelyn edellytykset. Valinta menettelytavan käytöstä tehdään pääsääntöisesti haasteen antamisen yhteydessä. (Lappalainen ym. 2007, 1137.) Vastaajalle on toimitettava haaste viipymättä, mikäli asiaa ei jätetä tutkimatta (ROL 5:8.1).

Vastaaja saa käräjäoikeudelta tiedon häntä vastaan nostetusta syytteestä silloin, kun hänelle annetaan haaste (Rikosjutun käsittely käräjäoikeudessa, 2006). Haasteen yhteydessä vastaajalta kysytään vielä asian tunnustamista ja suostumusta kirjalliseen menettelyyn, mikäli edellytykset käsitellä asia kirjallisessa menettelyssä täytyvät. Esitutkinnassa annettu suostumus ja teon tunnustaminen eivät riitä, vaan suostumus halutaan saada vielä sen jälkeen, kun vastaajaa koskeva syyte on tiedossa. (HE 271/2004, 21.)

Haastamisen yhteydessä vastaajalle ilmoitetaan, milloin ratkaisu asiassa annetaan. Lain mukaan on myös mahdollista ilmoittaa ratkaisun antamisesta myöhemmin, kuitenkin hyvissä ajoin ennen ratkaisun antamista. (Lappalainen ym. 2007, 1157.) Vastaaja voi toimittaa käräjäoikeudelle kirjallisesti oman kantansa syyttäjän esittämästä

rangaistusvaatimuksesta sekä muista mahdollisista seikoista, joilla asian ratkaisuun halutaan vaikuttaa (Rikosjutun käsittely käräjäoikeudessa, 2006).

Kun tuomioistuin on päättänyt käsitellä asian kirjallisessa menettelyssä ja vastaaja sekä mahdolliset asianomistajat ovat antaneet suostumuksensa, alkaa asian ratkaisuvaihe. Kirjallisessa menettelyssä tuomioistuin toimii aina yksijäsenisenä. Lautamiehiä ei kuulu käräjäoikeuden kokoonpanoon, kun asia ratkaistaan kirjallisessa menettelyssä. Tämä on rikosasioiden käsittelyssä poikkeuksellista. (Lappalainen ym. 2007, 166)

ROL 5 a luvun §:ssä 7 määrätään ratkaisusta kirjallisessa menettelyssä käsiteltävässä asiassa. Käräjäoikeus saa perustaa päätöksensä vain syytteessä esitettäviin seikkoihin, vastaajan tunnustukseen, asianosaisten mahdollisiin suullisesti tai kirjallisesti esittämiin vastauksiin, vaatimuksiin tai lausumiin, jotka on pöytäkirjattu, sekä muuhun mahdolliseen kirjalliseen aineistoon, joka on syntynyt asiaa käsiteltäessä. Myös esitutkintapöytäkirjan käyttö oikeudenkäyntiaineistona on mahdollista niiltä osin, mihin asianosaiset ovat mahdollisesti vedonneet.

Asian ratkaisemisen jälkeen jäljennös tuomiosta tai päätöksestä on välittömästi postitettava vastaajalle sekä mahdolliselle vaatimuksia esittäneelle asianomistajalle. Mukaan on liitettävä muutoksenhakuohjeet. Lähetettävään ratkaisuun merkitään, ettei se ole lainvoimainen. Lain mukaan ratkaisu ja muutoksenhakuohjeet saadaan antaa postin kuljetettavaksi. (Lappalainen ym. 2007, 1157.)

9 KOKEMUKSIA RIKOSASIOIDEN KIRJALLISESTA MENETTELYSTÄ HEINOLASSA

9.1 Poliisin kokemukset kirjallisesta menettelystä Heinolassa

Rikoskomisario Rauno Piispa kertoo, että tutkinnanjohtajille järjestettiin elokuussa 2006 kirjallista menettelyä koskeva koulutus. Vähintään poliisipäällikön tuli osallistua tuohon koulutukseen, ja näin Heinolassa toimittiin. Muu henkilöstö koulutettiin paikallisesti koulutusmateriaalin avulla. Poliisi on tehnyt yhteistyötä myös käräjäoikeuden kanssa asiassa. (Piispa 9.7.2008.)

Kirjallisen menettelyn käyttöönottoa lokakuun alusta Piispa piti huonona ajankohtana. Kouluttautuminen kesäaikana, jolloin osa henkilöstöstä on kesälomalla ja resurssit ovat muutenkin vähäiset, ei tuntunut järkevältä. Kuitenkin menettelyn omaksumisen Heinolan poliisissa onnistui hyvin. Piispa uskoo, että pienen yksikön sitouttaminen toimintaan on helpompaa kuin suuren yksikön. Lisäksi Piispa vielä toteaa käytännön työn olleen paras kouluttaja. (Piispa 9.7.2008.)

Piispa kokee kirjallisen menettelyn aiheuttaneen töiden siirtymää poliisille. Kirjallinen menettely asettaa esitutkinnalle uusia vaatimuksia, koska jo esitutinnan aikana pyritään selvittämään, täyttyvätkö kirjalliselle menettelylle asetetut edellytykset. Esitutkintapöytäkirjan merkitys on myös huomattavasti lisääntynyt. Vuonna 1997 voimaan tullut laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa kun edellytti näytön vastaanottoa oikeudenkäynnissä suullisesti, jolloin esitutkintapöytäkirjan merkitys oli vähäisempi. (Piispa 9.7.2008.)

Työmäärää on Piispan mukaan lisännyt myös liikkuvalla poliisille kuulusteluja varten annettava virka-apu. Liikennerikokset, jotka ovat muutenkin yleisin rikollisuuden laji Suomessa, ovat Heinolan poliisin alueella hyvin yleisiä, aluetta halkovien valtateiden ja suurten liikennemäärien vuoksi. Liikennerikoksissa, jotka usein päättyvät myös käsiteltäväksi kirjallisessa menettelyssä, kuulustelijana toimii tavallinen, virkapukuinen poliisi. (Piispa 9.7.2008.)

Rikoskomisario Piispa kertoo poliisin kysyvän vastaajan suostumusta kirjalliseen menettelyyn, kun tämä on esitutkinnassa myöntänyt teon. Vastaaja saa poliisilta sekä kirjallista että suullista informaatiota kirjallisesta menettelystä. Vastaajat eivät juuri esitä itse menettelyä koskevia kysymyksiä. (Piispa 9.7.2008.) Poliisi on laatinut rikosasiassa vastaajana tai asianosaisena olevalle tarkoitettun esitteen, jossa kerrotaan ytimekkäästi ja kattavasti, mitä kirjallinen menettely tarkoittaa ja miten asiassa tulee toimia (Uusi kirjallinen menettely rikosasioissa).

9.2 Syyttäjän kokemukset

Kihlakunnansyyttäjä Katja Haavisto Päijät-Hämeen syyttäjänvirastosta kertoo myös syyttäjän saaneen ohjeistusta kirjallisesta menettelystä. Kirjallisen menettelyn käyt-

töönotto syyttäjän kohdalla ei ole kuitenkaan vaatinut erityistä perehdyttämistä asiaan. Haavisto kertoo menettelyn lähteneen sujumaan helposti. (Haavisto 10.7.2008.)

Haavisto pitää poliisin ja syyttäjän välistä yhteistyötä kirjallisessa menettelyssä hyvin tärkeänä. Yhteistyö Heinolan poliisin kanssa sujuu oikein hyvin. Syyttäjä voi lähteä, ja lähteekin, viemään asiaa kirjalliseen menettelyyn, vaikka rasti esitutkintapöytäkirjan kohdasta ”kirjalliseen menettelyyn” puuttuisi. Tällaiset asiat ovat aina esitutkinnassa myönnettyjä, ja rastin puuttuminen pöytäkirjasta on vain inhimillinen unohdus. (Haavisto 10.7.2008.)

Kihlakunnansyyttäjä Katja Haavisto pitää kirjallista menettelyä syyttäjän kannalta hyödyllisenä. Istuntoihin valmistautuminen ja istunnossa juttujen ajaminen vievät syyttäjältä paljon aikaa. Kirjallisen menettelyn käyttöönoton myötä saatu ajansäästö on ollut mahdollista käyttää enemmän aikaa vaativiin asioihin. (Haavisto 10.7.2008.)

Toisaalta Haavisto toteaa, että vastaajien yhteydenotot syyttäjää kohtaan ovat lisääntyneet. Vastaajilla ei ole kysymyksiä kirjallisesta menettelystä itsestään, vaan rikokseen ja rangaistukseen liittyvistä asioista. Esimerkiksi vastaaja lähestyy syyttäjää ajo-oikeutta koskevissa asioissa. Tällaisessa tapauksessa ajo-oikeuden tarvetta halutaan perustella jo syyttäjälle, ja näin vaikuttaa asiaan jo ennen tuomioistuinkäsittelyä. Kihlakunnansyyttäjä Haavisto on havainnut sen, että vastaajien on hyvin vaikea esittää perusteluja kirjallisesti. (Haavisto 10.7.2008.)

9.3 Tuomioistuimen kokemukset

9.3.1 Käytäntöjä ja tilastotietoja kirjallisesta menettelystä Heinolassa

Heinolassa kaikki tuomarit, mukaan lukien kärjäviskaali ja notaari, ratkaisevat kirjallisessa menettelyssä käsiteltäviä rikosasioita. Heinolassa toimitaan niin, että syyttäjä lähettää haastehakemuksen kärjäoikeuteen ja tuomioistuin hoitaa vastaajan haastamisen myös kirjallisessa menettelyssä käsiteltävien asioiden osalta. Heinolassa haasteen tiedoksianto vastaajalle hoidetaan pääsääntöisesti vastaanottotodistuksella. Kirjallisessa menettelyssä ratkaistavan asian läpimenoaika Heinolassa vaihtelee kolmesta nel-

jään viikkoon. Käytäntönä heillä on, että ratkaisut annetaan aina jokaisen kuukauden 15. ja 30. päivä. (Eichhorn & Ståhlberg 30.4.2009.)

Vuosi 2007 oli ensimmäinen kokonainen vuosi, jolloin oli mahdollista käsitellä rikosasioita kirjallisessa menettelyssä. Tilastokeskuksen tietokantataulukon mukaan Heinolassa ratkaistiin vuonna 2007 kaikkiaan 548 rikosoikeudellista asiaa. Kirjallisessa menettelyssä näistä ratkaistiin 212 kappaletta. (Tilastokeskuksen PX-Web-Tietokannat.) Prosentteina tämä tekee noin 38,7. Kirjallinen menettely tuli siis Heinolassa heti alkuunsa hyvin suosituksi menettelytavaksi tai ainakin paljon käytetyksi.

9.3.2 Käräjäsihteerin kokemukset

Toimistosihteerin Kristiina Eichhornin mukaan sihteereille ei järjestetty valtakunnallista kirjalliseen menettelyyn liittyvää koulutusta. Oman käräjäoikeuden sisäistä koulutusta on ollut. Kirjallisen menettelyn käyttöönottoa valmisteltiin myös muokkaamalla oikeusministeriöltä saatuja asiakirjapohjia. (Eichhorn 30.4.2009.)

Toimistosihteerin Kristiina Eichhorn kokee asian käsittelemisen kirjallisessa menettelyssä teettävän työtä enemmän kuin saman asian käsittelemisen pääkäsittelyssä. Eichhorn ei myöskään koe, että menettely olisi helpottanut sihteerin työtä, päinvastoin. Istuntopöytäkirjan pitäminen on ainoa konkreettinen kirjallinen työvaihe, joka on jäänyt pois kirjallisen menettelyn myötä, mutta jo esimerkiksi kirjalliseen menettelyyn haastamisessa paperityötä on enemmän kuin pääkäsittelyyn haastamisessa. Yhden työvaiheen lisäys on myös asiassa annetun ratkaisun välittömästi tapahtuva postittaminen niin vastaajalle kuin asianosaisille. Suullisessa pääkäsittelyssä tällaista vaihetta ei ole, koska pääsääntöisesti tuomio annetaan välittömästi pääkäsittelyn jälkeen ja kaikki asianosaiset kuulevat sen. (Eichhorn 30.4.2009.)

Eichhorn kertoo kirjallisen menettelyn lisänneen kontakteja vastaajan ja tuomioistuinten välillä puolin ja toisin. Vastaajan neuvominen puhelimitse on lisääntynyt huomattavasti. Toisaalta myös vastaajalta vaadittavien tietojen saaminen on lisääntynyt puhelinsoittojen määrää. Nämä ovat Eichhornin mukaan pääkäsittelyssä nopeasti ja ymmärrettävästi hoidettavia asioita; nyt niihin kuluu sihteerin muuta työaika. Sihteerin

joutuu esimerkiksi usein selvittämään puhelimitse vastaajan tulotietoja. Vastaajat useimmiten taas kysyvät ajokieltoon liittyviä asioita. (Eichhorn 30.4.2009.)

Toimistosihteeri Kristiina Eichhorn kertoo myös, että istuntopäivät ovat muuttuneet raskaammiksi, kun ennen istunnossa käsitellyt niin sanotut helpot ja nopeat asiat ovat siirtyneet käsiteltäväksi kirjallisessa menettelyssä. Myös pelkkiä vaikeita ja isoja asioita sisältävien istuntopäivien aikatauluttaminen on hankalaa. (Eichhorn 30.4.2009.)

Eichhorn kertoo, että esimerkiksi rattijuopumus - tai törkeän rattijuopumusasian käsittelyyn pääkäsittelyssä varataan aikaa korkeintaan puoli tuntia. Tänä aikana sihteeri saa tehtyä myös kaikki asiaan liittyvät jälkityöt. Eichhorn kokee kirjallisen menettelyn raskassoutuisena menettelytapana. (Eichhorn 30.4.2009.)

9.3.3 Tuomarin kokemukset

Käräjäviskaali, myös määräaikaisena käräjätuomarina Heinolan käräjäoikeudessa toiminut, Tea Ståhlberg kertoo tuomareille järjestetyn koulutusta rikosasioiden kirjallisessa menettelyssä. (Ståhlberg 30.4.2009.)

Käräjäviskaali Tea Ståhlberg on toimistosihteeri Kristiina Eichhornin kanssa yhtä mieltä siitä, että kirjallinen menettely ei ole helpottanut työskentelyä. Myös Ståhlberg kokee, että asian käsittely kirjallisessa menettelyssä työllistää enemmän kuin saman asian käsittely suullisessa pääkäsittelyssä. (Ståhlberg 30.4.2009.)

Ståhlberg on eniten huolissaan vastaajan oikeusturvasta. Ennen kaikkea häntä arveluttaa, onko vastaaja varmasti ymmärtänyt, millaisen teon hän on esitutkinnassa myöntänyt. Kaikki ihmiset eivät tiedä, millainen teko täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistön ja täyttääkö teko, josta heitä syytetään minkään rikoksen tunnusmerkistön. Lisäksi esimerkiksi rikoksen syyksiluettavuuteen vaikuttavat tahallisuus tai tuottamuksellisuus eivät Ståhlbergin arvion mukaan ole kaikkien vastaajien tiedossa. (Ståhlberg 30.4.2009.)

Ståhlbergin mukaan vastaajan oikeusturva toteutuu huomattavan paljon paremmin suullisessa pääkäsittelyssä. Monille kirjallisten vastineiden antaminen esimerkiksi ajo-

oikeuden tarpeesta tuottaa ongelmia. Kaikki eivät edes tiedä, miten oleellisesti ilmaista tarpeensa. Suullisessa käsittelyssä tuomari voi tiedustella asiaa ja varmistaa, että vastaaja ymmärtää kysymyksen. Tämä on oikeusturvan kannalta oleellista. Välittömyys tuomarin ja vastaajan välillä on Ståhlbergin mukaan tärkeää. Tuomari voi tuolloin olla täysin vakuuttunut siitä, että vastaaja ymmärtää, mistä häntä ollaan syyttämässä. Myös se, mitä vastaaja tulee saamaan rangaistukseksi, ja mahdolliset oheisseuraamukset, ovat helpommin ja ymmärrettävämmin selvitettävissä suullisessa pääkäsittelyssä. Oheisseuraamuksista kenties eniten kysymyksiä herättävä on ajokiello. Ståhlbergin kokemuksen mukaan esimerkiksi ehdollisen ajokiellon käsite ei ole kaikkien vastaajien tiedossa. (Ståhlberg 30.4.2009.)

Asioiden ratkaiseminen hiljaisessa virastokäsittelyssä kohtaamatta vastaajaa ei miellyttä kärkevistä Tea Ståhlbergia. Tuomarin työ on paljon myös henkilökohtaisella persoonalla tehtävää työtä. Lisäksi suullisessa pääkäsittelyssä on mahdollista puhutella vastaajaa ja näin yrittää vaikuttaa myös siihen, ettei rikoskäyttäytyminen jatkuisi. (Ståhlberg 30.4.2009.)

Ståhlbergin mukaan parhaiten kirjallisessa menettelyssä käsiteltäväksi soveltuvat rattijuopumusrikokset. Nämä ovat rikoksia, joiden näyttö on helposti todennettavissa ja joista on olemassa hyvin vakiintunut rangaistusasteikko ja rangaistuskäytäntö. (Ståhlberg 30.4.2009.)

10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Rikosasioiden kirjallista menettelyä käytetään Heinolassa paljon. Kirjallisen menettelyn käyttöön ei liity ongelmia. Myös poliisin, syyttäjän ja käräjäoikeuden yhteistyö on moitteetonta, ja he kokevat sen sujuvan hyvin.

Poliisin ja käräjäoikeuden edustajat kokevat, että kirjallinen menettely on kuitenkin lisännyt heidän työmääräänsä. Syyttäjälle kirjallisella menettelyllä on ollut työmäärää helpottava vaikutus, koska asioiden ajaminen istunnossa on vähentynyt.

Sekä tuomarilla että kärjäsihteerillä istunnossa käytetty aika on myös vähentynyt. Kirjallinen menettely on kuitenkin lisännyt työn määrää toisaalla. Kärjäsihteerillä paperityön määrä on oleellisesti lisääntynyt. Aikaa vie myös asiakkaiden neuvonta puhelimitse sekä ennen että jälkeen kirjallisessa menettelyssä annettavan ratkaisun. Asiakkailta tarvittavien tietojen saanti, heidän neuvonta ja jatko-ohjeistus sujuisi nopeammin ja vaivattomammin suullisessa pääkäsittelyssä.

Kirjallinen menettely ei ole vähentänyt tuomarin työtä. Asiaan perehtymiseen kuluu aikaa enemmän, mikäli asia käsitellään ja ratkaistaan kirjallisessa menettelyssä, kuin asian käsittelyyn ja ratkaisemiseen suullisessa pääkäsittelyssä. Tuomarilta vaaditaan tarkkuutta hänen tarkistaessaan, täyttyvätkö kaikki kirjallisen menettelyn edellytykset, jotta asia voidaan ylipäätään ottaa ratkaistavaksi kirjalliseen menettelyyn. Tuomion kirjoittaminen vie yhtä paljon aikaa.

Kirjallinen menettely herättää vieläkin itsessäni ristiriitaisia tunteita. On haluttu ottaa käyttöön summaarinen prosessi, jonka tulisi olla kustannuksia säästävä ja kuitenkin taata oikeusturva. Prosessiltaan kirjallinen menettely ei ole yksinkertainen, vaan sen käyttäminen sisältää paljon edellytyksiä, joiden toteutumisia varsinkin kärjäoikeuksissa joudutaan tarkasti seuraamaan ja arvioimaan. Jotta menettely ei vaarantaisi oikeusturvaa, prosessia ei voi hoitaa summaarisesti. Summaarisuus kun helposti voi johtaa siihen, että tiukka linja asian tutkimisen suhteen väljentyy ajan mittaan. Tuntuu erittäin arveluttavalta, jos rikosprosessissa pääsisi käymään näin. Luotan kuitenkin siihen, että myös tämän lakiuudistuksen vaikutuksia arvioidaan ja asioihin puututaan ajoissa, mikäli on tarpeen.

Suhtaudun myös skeptisesti kokonaistaloudelliseen edullisuuteen. Säästö yhdessä paikassa voi helposti johtaa kustannusten lisääntymiseen toisaalla. Jos kustannuksia ei oleteta syntyvän missään, tai pahimmassa tapauksessa niitä ei saa syntyä, säästö voidaan helposti ottaa työntekijän selkänahasta. Ilmiö on tänä päivänä varsin tuttu; samalla vastikkeella tulisi työskennellä tiiviimmin ja tehokkaammin.

Vaikka suoritin syventävän harjoitteluni kärjäoikeudessa, en valitettavasti päässyt konkreettisesti tekemisiin rikosasioiden kirjallisen menettelyn kanssa. Menettelyssä käytettävät asiakirjat tulivat kyllä tutuksi seurattessani kärjäsihteerin työtä sivusta. Opinnäytetyöni tekemisen kannalta olisi ollut suuri helpotus, jos olisin voinut harjoi-

tella hoitamaan kärjäsihteerin kirjallisessa menettelyssä tekemiä työvaiheita. Uskon, että se olisi vaikuttanut myös opinnäytetyön sisältöä rikastuttavasti.

LÄHTEET

Eichhorn, K. Haastattelu 30.4.2009. Heinola: oikeustalo.

Esitutkintalaki. 30.4.1987/449. Saatavissa:

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870449?search\[type\]=pika&search\[pika\]=esitutkintalaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870449?search[type]=pika&search[pika]=esitutkintalaki) [viitattu 10.5.2009].

Haavisto, K. Puhelinhaastattelu 10.7.2008.

HE 271/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien rikosasioiden käsittelyä käräjäoikeudessa koskevien säännösten muuttamisesta. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2004/20040271> [viitattu 21.3.2009].

Jokela, A. 2005. Oikeudenkäynnin perusteet. Oikeudenkäynti I. 2., uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kuuliala, M. 2006. Tuomioistuinten rutiinit ja prosessioikeus. Lakimies 5/2006, 727-749. Saatavissa: <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/3760.pdf> [viitattu 11.5.2009].

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa. 11.7.1997/689. Saatavissa:

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970689?search\[type\]=pika&search\[pika\]=laki%20oikeudenk%C3%A4ynnist%C3%A4%20rikosasioissa](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970689?search[type]=pika&search[pika]=laki%20oikeudenk%C3%A4ynnist%C3%A4%20rikosasioissa) [viitattu 18.3.2009].

Laki yleisestä syyttäjästä. 11.3.1997/199. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970199> [viitattu 13.5.2009].

Lappalainen, J., Frände, D., Havansi, E., Koulu, R., Niemi-Kiesiläinen, J., Nylund, A., Rautio, J., Sihto, J. & Virolainen, J. 2007. Prosessioikeus. Toinen, uudistettu painos. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Lakivaliokunnan mietintö. 1/2006 vp. Saatavissa:

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/lavm_1_2006_p.shtml [viitattu 22.3.2009].

Mäenpää, O. 2008. Julkisuusperiaate. Juva: WS Bookwell Oy.

Oikeuslaitos. Kirjallinen menettely rikosasiassa. 2009. Oikeuslaitoksen internet-sivut.

Saatavissa: <http://www.oikeus.fi/37276.htm> [viitattu 12.5.2009]

Oikeuslaitos. Päijät-Hämeen syyttäjänvirasto. 2007. Oikeuslaitoksen internet-sivut.

Saatavissa: <http://www.oikeus.fi/38836.htm> [viitattu 13.5.2009]

Oikeuslaitos. Syyttäjät 2008, Oikeuslaitoksen internet-sivut. Saatavissa:

<http://www.oikeus.fi/4314.htm> [viitattu 13.5.2009].

Oikeuslaitos. Yleiset syyttäjät. 2007. Oikeuslaitoksen internet-sivut. Saatavissa:

<http://www.oikeus.fi/4336.htm> [viitattu 13.5.2009].

Perustuslakivaliokunnan lausunto. 31/2005. Saatavissa:

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/pevl_31_2005_p.shtml [viitattu 13.5.2009].

Piispa, R. Haastattelu 9.7.2008. Heinola: poliisilaitos.

Poliisi. Päijät-Hämeen poliisilaitos. 2009. Poliisin internet-sivut. Saatavissa:

<http://www.poliisi.fi/poliisi/paijat-hame/home.nsf/pages/indexfin> [viitattu 13.5.2009].

Poliisi. Uusi kirjallinen menettely rikosasioissa. Esite poliisin asiakkaille. Saatavissa:

[http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/ExternalFiles/kirjallinen_%20menettely_esite3/\\$file/kirjallinen_%20menettely_esite3.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/ExternalFiles/kirjallinen_%20menettely_esite3/$file/kirjallinen_%20menettely_esite3.pdf) [viitattu 12.5.2009].

Rikosjutun käsittely käräjäoikeudessa. 2006. Oikeusministeriön esitteitä. Saatavissa:

<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Rikosjutunkasittelykarajaoikeudessa> [viitattu 14.5.2009].

Sisäasianministeriö. Käsikirja esitutkintapöytäkirjan laadinnasta. 2007. Versio 1.1, 26.11.2007. Saatavissa:

[http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/4e5fcaa851d2be95c2257432002dfd6e/\\$file/esitutkintaptk.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/4e5fcaa851d2be95c2257432002dfd6e/$file/esitutkintaptk.pdf) [viitattu 11.5.2009]

Ståhlberg, T. Haastattelu 30.4.2009. Heinola: oikeustalo

Suomen perustuslaki. 11.6.1999/731. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perustuslaki> [viitattu 19.3.2009].

Tilastokeskus. Päivitetty 23.4.2009. Vuonna 2007 Heinolassa kaikissa kokoonpanoissa ratkaistut kaikki rikosoikeudelliset asiat. Saatavissa:

<http://pxweb2.stat.fi/Dialog/Saveshow.asp> [viitattu 14.5.2009].

Tilastokeskus. 2009. Käräjäoikeuksissa ratkaistiin 67 000 rikosasiaa vuonna 2008.

23.4.2009. Saatavissa: http://www.tilastokeskus.fi/til/koikrr/2008/koikrr_2008_2009-04-23_tie_001_fi.html [viitattu 14.5.2009].

Virolainen, J. & Pölönen P. 2003. Rikosprosessin perusteet. Prosessioikeus I. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

